

Artval och *ersättningsstrategier*

Svenska
kyrkan

Varför är artval och ersättningsstrategier viktiga?

Trädval på begravningsplatser handlar inte enbart om estetik, utan om att balansera kulturhistoriska värden, biologisk mångfald och klimatanpassning. Ett genomtänkt artval bidrar till att skapa långlivade träd som kräver mindre skötsel och samtidigt bevarar platsens identitet.

Felaktiga val kan leda till kortlivade träd, ökade kostnader och förlust av viktiga värden.

Gör så här

Utgå från behov och funktion

För att göra ett bra artval behöver först behovet definieras. Vilka funktioner ska trädet fylla? Ska ett eller flera träd planteras? Överväg om det är lämpligt att välja olika arter. Om ett träd i en allé ska ersättas, kan det vara nödvändigt ur kulturhistoriskt perspektiv att välja samma art, men för fristående träd kan det vara lämpligt att variera. Trädvalet bör stödja både platsens identitet och framtida funktion.

Beakta:

- Kulturhistoriska och sociala värden (t. ex. att bevara alléer, sorgeträd eller platser med särskild symbolisk betydelse för besökare).
- Klimatanpassning och ekosystemtjänster (t. ex. bidrar större träd med mer skugga och därmed temperaturreglering).
- Biologiska värden (t. ex. välja arter som gynnar pollinatörer eller som skapar habitat för olika arter).

Analysera växtplatsen (ståndorten)

Trädets förutsättningar avgörs i hög grad av växtplatsen och analysen är avgörande för att trädet ska kunna bli långlivat. Undersök därför följande faktorer för att få fram arter som är lämpliga för platsen:

- växtzon.
- mikroklimat, ljusförhållanden och vindexponering.
- markförhållanden.
- utrymme ovan och under mark.

Bedöm möjligheter att förbättra ståndorten

- I vissa fall är det nödvändigt att skapa bättre förutsättningar innan plantering.
- Kan marken förbättras med organiskt material?
- Finns behov av dränering eller vattenhantering?

Definiera ståndorten

Fastställ vilka förutsättningar som faktiskt gäller efter eventuella förbättringar och utgå från dessa i det fortsatta artvalet.

Filtrera fram lämpliga arter

Utgå från platsens ståndort och matcha den med arter som trivs i de förutsättningarna. Ta även hänsyn till klimatets utveckling. Plantskolor och databaser kan användas som stöd i urvalet.

Uteslut olämpliga alternativ

För att minska risken för framtida problem kan det vara nödvändigt att exkludera vissa arter.

- Undvik arter som inte passar ståndorten.
- Undvik arter med kända sjukdomsproblem.
- Om ett sjukt träd tas bort, välj en annan art.

Välj utifrån funktion och gestaltning

När du har ett urval av arter som kan trivas och bli långlivade på platsen kan du välja arter utifrån estetiska kvaliteter. Trädets form och funktion påverkar både mikroklimat och upplevelse.

- Säkerställ att trädet bidrar med rätt ekosystemtjänster, som dagvattenfördröjning eller temperaturreglering.
- Anpassa artvalet till platsens kulturhistoriska uttryck. Läs mer om detta i guiden "*Kulturhistoriska värden*".
- Beakta kronform, storlek och rumslig effekt.

Beakta skötsel och långsiktighet

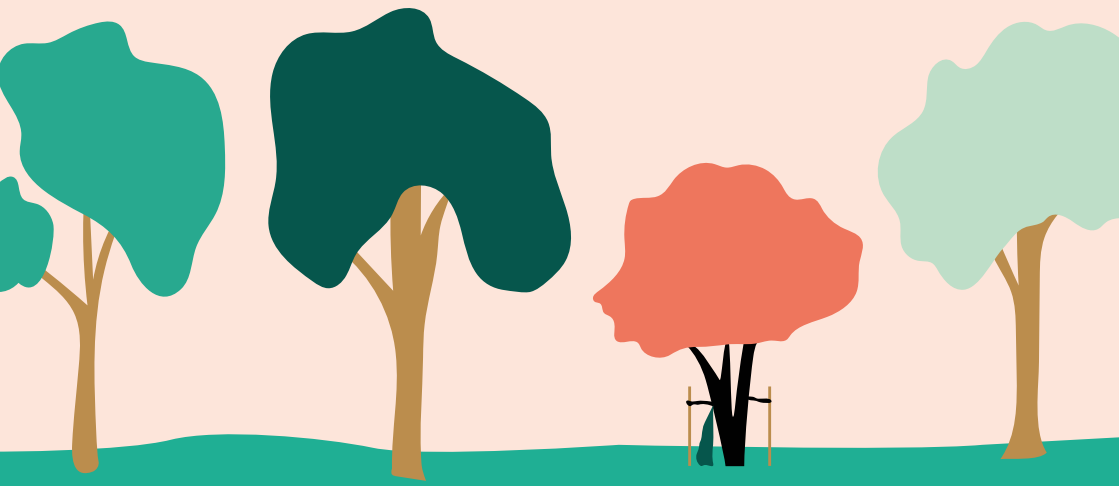
Ett genomtänkt artval minskar framtida resursbehov. Tänk på att välja träd vars storlek passar platsen för att undvika behov av återkommande beskärning.

- Välj arter som kräver rimlig skötsel.
- Om möjligt, prioritera tåliga och långlivade träd.
- Beakta trädets position och eventuella åtgärder för att undvika konflikt med befintliga gravanordningar och framtida gravmark.

Beakta skötsel och långsiktighet

Artdiversitet skapar trädbestånd som är mindre sårbara mot sjukdomar, skadegörare och klimatförändringar. Skapa ett motståndskraftigt trädbestånd genom att:

- Undvika stora bestånd av en enda art.
- Öka variationen där det är möjligt.

BEHOV

1. Ska mer än ett träd planteras? Överväg om det är lämpligt att välja flera olika arter och sorter.

2. Behov och funktion:

- Vilka kulturhistoriska aspekter på platsen behöver beaktas?
- Behov av klimatanpassning och ekosystemtjänster
- Biologiska värden som ska gynnas.

Kulturhistoria
ex. alléstruktur där trädets form är viktig för enhetligheten.

Klimatanpassning ex. bred krona för skugga.

Biologiska värden
Ex. tidig eller sen blomning för att gynna pollinatörer.

3. Analysera växtplatsen:

- Växtzon
- Mikroklimat
- Befintlig vegetation och byggnader att anpassa artvalet till
- Markens beskaffenhet

4. Möjligheter att förbättra ståndorten.

Jordförbättring med hjälp av t.ex. kompost.

Dränera/öka tillgång på vatten.

5. Definiera ståndorten efter förbättringar:

- Makroklimat
- Mikroklimat
- Växtbädd

VÄXTPLATS

6. Filtrera fram arter som är anpassade för den definierade ståndorten.

7. Exkludera:

- Erkänt invasiva arter.
- Arter med kända sjukdomar. Om trädet ska ersätta en sjukdomsdrabbad art, försök hitta annan art med liknande kronform för att bibehålla kulturhistoriskt formspråk.

8. Filtrera fram arter som levererar rätt ekosystemtjänster och som passar den kulturhistoriska identiteten på platsen.

9. Välj bland de arter och sorter som levererar rätt estetiska kvaliteter för projektet.

ARTVAL

Ersättningsstrategier

Kulturhistoriska strukturer

Begravningsplatser bär på viktiga kulturhistoriska värden och förändringar ska göras med respekt för den specifika platsens historia. Den kulturhistoriska tyngden kan ligga på hur träden är placerade (t. ex. alléer) eller på trädens utseende (t. ex. sorgeträd med hängande grenverk).

Länsstyrelsen ska alltid kontaktas för rådgivning, samt tillstånd och eventuell dispens innan förändringar genomförs. Vilken ersättningsstrategi som är lämplig beror på plats och situation.

För att **undvika stilbrott** bör historiska dokument som kartor och fotografier studeras.

Alléer, trädkransar och andra strukturer ska hanteras som helheter. Nya träd måste anpassas till strukturens övergripande uttryck och placeras så att de stärker, snarare än bryter, det befintliga mönstret.

Ersätta större strukturer

Att ersätta en hel allé eller trädkrans är ett omfattande ingrepp som påverkar både upplevelsen och funktionen dramatiskt. Planera därför förändringar i god tid. Överväg successiv förnyelse för att undvika plötsliga förändringar som påverkar platsens karaktär.

Ersätta enstaka träd

Enstaka träd i större strukturer kan ersättas genom luckplantering. Denna strategi bevarar befintliga träd så långt det är möjligt, men var medveten om att åldersvariationen under en period kan påverka uttrycket. För att underlätta etableringen av nyplanterade träd kan kronglesning vara aktuellt på närstående träd för att släppa genom mer ljus.

Artval som strategiskt verktyg

Artval är ett av de viktigaste verktygen i förvaltningen av begravningsplatser. Genom att arbeta systematiskt med behov, platsanalys och långsiktig planering kan trädmiljöer utvecklas som både bevarar platsens identitet och möter framtida krav.

Viktigt att känna till

- Rätt träd på rätt plats och för rätt syfte är en grundprincip för långsiktigt hållbara trädbestånd.
- Artval påverkar både funktion och upplevelse.
- Klimatförändringar ändrar förutsättningarna över tid. Ta gärna hjälp av andra förvaltningar eller andra trädkunniga för råd.

- Länsstyrelsen ska alltid kontaktas vid förändringar.
- Om begravningsplatsen har unika arter/sorter är det möjligt att plocka frön eller ta sticklingar från dem och be plantskola odla upp dem, för att bevara specifika sorter.
- Välj i första hand europeiska arter och provenienser när de uppfyller platsens krav.

Vanliga misstag att undvika

- Att välja träd utan analys av växtplatsen.
- Att skapa stilbrott mot kulturhistoriska värden.
- Att plantera för många träd av samma art.
- Att inte ta hänsyn till trädets slutgiltiga storlek.
- Att plantera in skötselintensiva träd.
- Att ersätta träd utan långsiktig strategi.

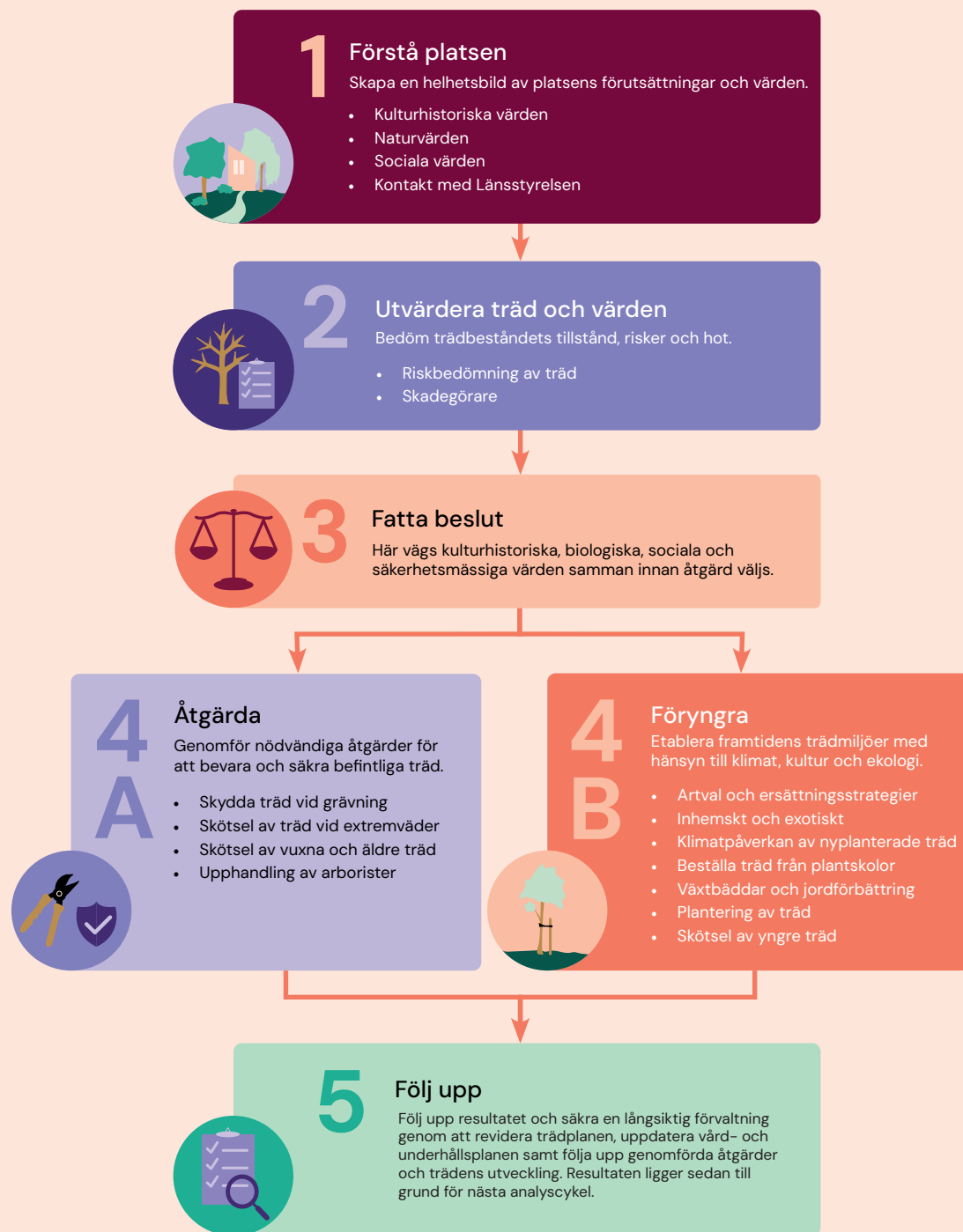

Checklista för förvaltaren

- ☐ Är platsens behov och funktion (t. ex. vindskydd, symbolik) tydligt definierade?
- ☐ Är växtplatsen (ståndorten) analyserad?
- ☐ Är artvalet anpassat till platsens kulturhistoria och framtidens klimat?
- ☐ Har vi tagit hänsyn till Artdatabankens risklista för invasivitet?
- ☐ Finns tillräcklig genetisk variation i det totala trädbeståndet?
- ☐ Är den valda ersättningsstrategin långsiktigt hållbar?
- ☐ Har dialog inletts med länsstyrelsen?
- ☐ Finns det trädplaner och trädvårdsplaner som stöd för framtida förvaltning?

Process och samband mellan guiderna

Den här guiden är del av en serie om förvaltning av träd på *begravningsplatser*

Artval och ersättningsstrategier

Inhemskt och exotiskt

Klimatpåverkan av nyplanterade träd

Kontakt med länsstyrelsen

Beställa träd från plantskolor

Kulturhistoriska värden

Naturvärden

Plantering av träd

Riskbedömning av träd

Skadegörare

Skydda träd vid grävning

Skötsel av träd vid extremväder

Skötsel av yngre träd

Skötsel av vuxna och äldre träd

Sociala värden

Upphandling av arborister

Växtbäddar och jordförbättring